

אזל הכסף התחלנו לתור אחר עשבי בר שונים הניתנים למאכל. פה ושם פרצו מרי בות על רקע האוכל. אחדים גילו שדה פוי לים ועשו בו שמות עד שהזעקה המשטרה על ידי בעליו. ובמשך כל הזמן הזה היינו צריכים להתחנות כצופים העורכים מחנה קיץ ביער. רק למתי מספר העורכים מחנה בקרבת הכביש ועל ידי המבנה היחיד של המחנה. כל היתר היו מתחייבים להסתתר בעצי היער ולרדת למטה רק כדי לקבל את מסכת האוכל הזעום או כדי למלא את מסכת אסוף העצים לצרכי המטבח. הרעב היה כה כבד עד שלא היינו מסוגלים לאחר גמר ה"ארוחה" לעשות את הדרך מהמטבח חזרה אל "האוהל" מרחק כמה מאות מטרים על צלע הגבעה, ללא כמה הגיות בדרך.

במשך הזמן נוצר, הווי" במחנה. למדנו לשיר את שיר הרעב, כפי שכינינו אותו. היה זה השיר העברי, "עוד גבנה בתים ונטע כרמים" אותו היו הסבחים התורגמים שרים כאשר התקרבה שעת האוכל. ואז ידעו אלה שהסתתרו למעלה ביער שצריך לרדת לאכול. דבר זה לא נקבע ע"י אף אחד אלא נוצר מאליה. עד היום הזה, כאשר אני שומע את המנגינה של השיר, אני חש ריקנות בקיבה וריח של אטריות מעושנות עולה באפי.

בינתיים נוספו לנו אנשים חדשים ומספר הנמצאים במחנה היה קרוב ל-500 נפש, דבר אשר הגביר עוד יותר את המחסור באוכל ובמים. רק דבר אחד הפיח בנו תקווה: הים הגדול שרובן רגלי הגבעה עליה ישבו וממנו צריכה להופיע, כל יום" האוניה שתקח אותנו לא"י. כל בוקר סקרנו את מרחבי הים ובפינו תפילה לבוא האוניה הגואלת.

פעם הופיעו שני דיגים במחנה ובידיהם חכות ארוכות מהרגיל, הם ירדו אל חוף הים אך במקום לעסוק בדיג הסתפקו בת- קיעת החכות בקרקעית, פעם פה ופעם שם. סוד, הדיגים" עבר במחנה מפה לאונן: הם מודדים את עומק החוף כדי לאתר את מקום עגינתה של האוניה. הדיגים" הלכו, אך האוניה המיוחלת לא באה.

עברו עלינו עשרים יום במחנה כמעט ואיש לא ידע מתי נצא. אחדים התייאשו, נטלו מטלסליות וחזרו למרוקו או לתוניסיה. אחד רים מלאו את מקומם. חלקם במאורגן כמונו וחלקם בצורה פרטיונית, גנבו את הגבול, שיחדו את השומרים, התחפשו לערבים נוד- דים או השירו ויזו מעבר המורת בקשיש שמן. אנו הראשונים שסבלנו מתת תזונה בולטת, התחלנו כצללים או רבצנו כל היום על המחצלת שלנו ללא כוח לעשות משהו. גם תקוותנו התחילה דועכת אם אט והשת שאין סוף לסבל התחיל להתגבב ללבבות.

יום אחד בתקבלה הוראה חדשה: על הצעירים במחנה לישול תרמיל על שכם ולהצטרף בערב ל"טיול" אל שפת הים. הטיול חובה ומכל משתמש תשלל מנת האוכל שלו; על המבוגרים הוטל לחטוב

עצים ולרכום על ראש הגבעה כדי להבערים בלילה. כולנו רטנו נגד הגזירות הללו שהיו מעל לכוחותינו אך בצענו אותן. יום יום היינו יוצאים בין הערביים אל שפת הים. תחילה היינו עוברים בקרבת הכפר הערבי והוראה קבלנו להרעיש במידת האפשר כדי שישמעו אותנו. אך בדרך חזרה לאורך שפת הים, היינו צריכים ללכת בדומיה מוחלטת. עם צאתנו מהמחנה היו הנשארים מבעירים על ראש הגבעה מדורה ענקית אותה ניתן היה לראות מכל הכוונים ובמרחק רב.

רק לאחר מספר, "טיולים" כאלה התבהרה לנו תכליתן האמיתית: צריך היה להרגיל את ערביי הסביבה לראות אותנו יוצאים אך לא חוזרים וזאת כדי להפוך את הדבר להרגל של קבע, ובבוא היום, כאשר תגיע השעה להפליג באוניה, לא ישתוממו לראותנו נו צועדים בהמון תוך רעש המולה מבלי לחזור. המדורה על ראש הגבעה עתידה היתה לקבוע את היעד שאליו התקרב האוניה אל החוף בהשיכה. סימנים אלה עוזרו את רוחנו לא במעט ואת הסבל הרב הקשור בהם קבלנו באהבה, כי ידענו שקרוב יום הגאולה.

באחד הבקרים, בהיותנו מוסלים על מח- צלותינו, התפרץ אלינו אחד הבחורים כש- צעקה בפיו: "אוניה באופק!" התפרצנו התוצה ואכן יכולנו להבחין בספינה קטנה הרחק בים.

לא אשכח את השמחה שאחזה את שוכני המחנה מוז הרעב. העינים ברוק והגב הת- ישר בכוח פלאים. הנה באה הגאולה והנה בא הקץ לסבל ולגלות!

באותו ערב ערכנו את, "הטיול" האחרון שלנו אל החוף.

היום כשאני מנסה להזכר במאורעות האלה, הם נראים לי כה משונים וחלקים, בתודעה נשארה מבל זה רק ההווייה של המסע, ההרגשה של הרעב והצמא; אך לאמיתו של דבר היו הדברים מסובכים יותר, מורכבים יותר: הרעב והצמא היו הרבה יותר מענים ממה שאפשר לתאר במלים. הנסיון שלי ושל חברי לדלות מברא יבשה מספר מפות מים בצורות ומעופפות בעזרת קופסת פח כדי לרוח את הצמאון; לקום עשבי בר, נרוד מספר אמריות שרד- פות מתחתית הסיר, או מציצת גבטולים שונים שאה סיכם לא ידענו כיו להשקיש את הרעב, כיום הדברים נראים כעיני כמעט בלתי אפשריים שקוראים עליהם רק כספרי הרפתקאות, ובכל זאת היינו כך חודש תמים, ברעב, בצמא, ללא רחצה, ישנים על מח- צלת, מפתתרים מעין זרים מרבות היום כאשר רק הציפייה והתקווה מתקיים את רוחנו. האמנו כי בעלותנו על האוניה יבוא הקץ לכל צרותינו, אך לא יכולנו לשער מה מצפה לנו.

כאשר יצאנו לטיולנו האחרון, נאסר עלינו לקחת חפצים כלשהם אך הוצע לנו ללבוש על גופנו מקסימום של בגדים ואת היתר הובטח לנו לקבל את-רכך באוניה. עברנו

את הדרך אל החוף בהמולה גדולה כרגיל. ערבים עמדו על הדרך והסתכלו בנו בחשד מה אך ההרגל עשה את שלו והם לא ניסו לחקור אידות מעשינו והמחשבה שפינו מועדות לא"י, לא יכלה לעלות על דעתם כלל כי היינו ראשוני העולים מצפון אפי- ריקה.

בהגיענו אל החוף הופיעו על סירות שנשארו אותנו בחשיכה אל האניה השחורה שחייכתה במרחק ניכר בלב ים. מישהו על הספון כיוון אותנו אל תחתית האניה. הכל היה חשוך ודחוס במעברים. לפתע עבר רעד בגוף האפל, מנועים רעמו, עוגן הורם והי- אניה הפליגה בחשאי ללב ים. כאשר החלילו סוף סוף האורות מצאנו את עצמנו בכעין מחסן בו הותקנו אצטבאות גדולות. הוסבר לנו שאלה הם, "התאים" שלנו שלא היו אלא קרשים בלתי מהוקצעים דיים במרחק כחצי מטר גובה בין האחד לשני, ללא מרוננים וללא שמיות. אחד מהם אפילו מצא לבכון להדגים לפנינו איך להודחל לתוך, "המגי- רות" ואיך לצאת מהן. לא חשוב, אמרנו, העיקר שאנו מפליגים לא"י ובעוד פחות משבוע ימים עתידים אנו לראות את תופי המולדת. אולם למחרת התברר לנו שמחנה מנס היה טוב לאין ערוך ממה שציפה לנו בהפלגה זו. האניה היתה ספינה קטנה שהות- קנה במיוחד להובלת אנשים, וכל פינה בה, מהרצפה עד התקרה, נוצלה לאחסון המטען האנושי בתוך אצטבאות העץ. על גורטאה כנו התכוונו להעלות 500 מפילים, אך בזמן ההעברה מהחוף עברה במקרה (או שלא במקרה) משטרה במקום, ומתוך חשד שמשוה לא כשורה עצרה את כל אלה שלא הספיקו לעלות וזה אשר אילץ את הספינה להפליג כה מהר, כשהיא נושאת בתוכה "רק" 430 עולים, ביניהם מספר משפחות עם ילדים, כשכל חפצינו האישיים נשארו על החוף.

התקוה שעל האניה נוכל להשקיש את רעבונו גווה חיש מהר את מנות האוכל הקבוצתיות היה מקבל ראש הקבוצה בתוך דלי, ומאחר ולא היו כלי אוכל, היה כל אחד מקבל את מנת האורז הנועמה לתוך כף ידו ובלועה כדרך בעלי החי. מי שזכה בקופסת סרדינים ריקה היה ממש מאושר כי היא שימשה אותו כצלחת ואת המכסה המכופף ככף ומזלג. כל אחד מאתנו קבל כעין בקבוקון מפה—בקבוק של רבע ליטר מים לערך וזו היתה מנת המים היומית שלנו. משטר הרעב והצמא המשיך לשלוט בנו. מחלת הים הפילה חללים בתוכנו מה- שעות הראשונות של ההפלגה. אחדים הטילו על מימיהם על המקום מבלי יכולת לעלות על הספון. האויר בפנים נעשה מסריח ומעופש; האוויר דרך הארובות לא הספיק ומחנק גורא עמד באויר, אך למי היה הכוח לספס במדרגות. עד לספון? כל גל זעיר סלטל את הקליפה הזעירה שנשארה אותנו ובקרבת העיר בון שבאליג'יריה התחללה סערה (המשך בעמוד הבא)